

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

KÉT KIÁLLÍTÁS KUDARCA

Kudarcot vallott a tavalyi Újvidéki Szalon; az alacsony színvonal miatt nem osztották ki a díjakat. Belgrádban a hivatalos Októberi Szalon zsürije által kiselejtezett alkotók független szalont létesítettek, amely a hivatalossal egy napon, szinte egyazon órában nyílt meg, s tömegességben felül is múlta az előbbit. A nem hivatalos rendezvényen nem volt válogatás, bárki bemutathatta az általa kiválasztott művet. S ami a legérdekesebb, ezen az ellenkiállításon — a belgrádi sajtó nevezte így — művészeti életünk olyan jeles képviselői is részt vettek, akik nélkül néhány évvel ezelőtt a hivatalos, zsürizéses októberi tárlatot el sem lehetett képzelni. A *jugoszláv művészet 1970 és 1978 között* című országos áttekintő tárlat körül is felcsaptak a hullámok, méghozzá indokolatlan, hiszen a válogatásból kimaradtak napjaink legfrissebb alkotói kezdeményezései, mint például a konceptuális művészet vagy az új médiumok, melyeknek hazai előretörése éppen 1970 és 1978 között következett be.

Valahogy egyszerre, rövid időn belül következtek be ezek a „furcsa” események. A válság okozta problémák azonban már évek óta hallgatólagosan jelen vannak művészeti életünkben. Míg a jugoszláv művészet utolsó nyolc esztendejének legjellegzetesebb törekvéseit bemutatni hivatalos tárlat szervezőit a kritika konzervativizmussal vádolta, Újvidéken maga a szervező bizottság apellált a beküldött anyag alacsony színvonalára. Mi lehet az ellaposodás, a sztereotípiák eluralkodásának az oka művészetünkben? Túlságosan elégedettek vagyunk talán az elért eredményekkel, vagy valami más oka lehet az alkotói szellem kedvszegettségének, a középszerűség elburjánzásának? Miért hiányoznak az új kezdeményezések, miért vagyunk élmények, jelentős események híján? Minden jel arra utal, hogy a bekövetkezett helyzetet maguk a kiállítói tevékenységet folytató, társadalmilag pénzelt intézmények idézték elő helytelen kiállítói politikájukkal.

Petar Stambolić, a JKSZ Elnökségének tagja a következőket mondta 1974-ben, a szerbiai pedagógusok belgrádi összegyűjtésén: „Mi nem »politizáljuk« a művészeti alkotást, nem korlátozzuk az alkotói szabadságot, nem írjuk elő a témákat, tartalmakat, esztétikai irányzatokat és stílusokat. Csupán síkraszállunk az olyan alkotómunkáért, amelyet áthat az emberbe és a haladásba vetett hit.” Ennél hitelesebben nem is illusztrálhatnám a hivatalos állásfoglalást a művészetet érintő alapkérdésekkel kapcsolatban. Mégis, mi lehet a magyarázata annak, hogy számos, a legújabb szellemi törekvések, alkotói felfogások értelmében ténykedő művész tudatosan vagy önhibáján kívül egyszerűen kívülreked bizonyos

rendezvényeken, megmozdulásokon? Valószínű, hogy ennek egyik oka az öngazgatási eredményeket már felmutató, de javarészt még mindig bürokratizált hivatalnoki viszony a művészettel foglalkozó intézményekben. A másik elvi álláspont egy végsőig konzervatív művészet- és világszemléletből ered, melynek azok a vezető beosztásúak a szószólói, akik az új kezdeményezések beáramlásában saját pozícióikat vélik veszélyeztetve, mivel azok a művészet túlhaladott értékein nyugosznak. Így a kultúrintézmények és más fórumok nagy része nem vállalja a kockázatot semmilyen kezdeményezésért, amely új etikai-esztétikai értékeket ígér a már szilárdnak vélt, állandósult normákkal szemben. Az új tehát egy meghatározott kontextuson belül eleve pejoratív értelmet, negatív előjelet kap: az újat (sajnos) meg kell tűrni, ám nem ajánlatos felkarolni, nehogy felesleges bonyodalmakat okozzon, felbomlassza a megkövesedett értékrendet. A kultúrbürokrácia tehát az újban a priori szükségszerű rosszat lát; minden korszerű kezdeményezésben társadalmilag káros, burzsoá hatást vél felfedezni.

Tény, hogy ma Jugoszláviában egy kézen meg lehet számolni azoknak a művelődési-művészeti intézményeknek vagy szervezeteknek a számát, amelyek hajlandóak permanensen bemutatni és népszerűsíteni az új kifejezési eszközök, irányzatok, innovatív törekvések egy-egy megjelenési formáját, arról nem beszélve, hogy azok a könyv- vagy folyóiratkiadás gyakorlatát sem befolyásolhatják nagyobb mértékben. Ennek a hivatalos fórumok részéről megnyilvánuló elzárkózásnak a magyarázata még véletlenül sem csupán az új törekvések nem reprezentatív, elitista-ellenes természetéből ered, hanem sokkal mélyebb gyökerei vannak.

Azzal, hogy képtáraink és galériáink bizonyos értékeket bearanyoztak és állandóaknak minősítettek, valójában egy eldologiasodásra, konfekcionálisra hajlamos művészeti termelési folyamatot indítottak el, amely a középszerű, langyos, problémáktól mentes semleges ideológia melegágyává vált ott, ahol ezeknek az értékeknek a koncentrálására sor kerülhetett (mint például az októberi szalonon is). Ahelyett, hogy serkenténék az innovatív erőfeszítéseket és a becsületes versengés szellemét ápolnák az alkotók között, galériáink — szinte egyezményszerűen — mintha az időt kívánnák megállítani. Ha végignézzük kiállítói anyagukat, az az érzés fog el bennünket, hogy ugyanazt a tárlatot látjuk, de különböző, egymástól távol eső épületekben. Ilyen a helyzet Belgrádban és Újvidéken is. Az Ifjúsági Tribün képtárának anyagát látván azt hihetnénk, hogy városunkban a fiatalok időnap előtt vénülnek meg, arról nem beszélve, hogy a Művészeti Akadémia jelenléte cseppent sem érezhető. Az utóbbi években egyre kevesebb jelentős művészeti eredmény született, melyeknek száma nincs arányban azoknak a műtermeknek a számával, amelyeket a város adományozott az alkotóknak, hogy javítson munkakörülményeiken és ösztönözze őket a további munkában.

Országos viszonylatban sem jobb a helyzet. Elég, ha arra az eikerülő-

hető és kellemetlen félreértésre gondolunk, amely Jugoszlávia 1976-os velencei szerepléséhez fűződik, amikor is az utolsó pillanatban kapkodták össze a biennále koncepciójába amúgy sem beillő reprezentatív anyagot, holott egészen más, az ember, a közvetlen termelő élet- és munkakörülményeit szemléltető válogatásra lett volna szükség, mely megpróbált volna választ adni arra, hogy milyen eredményeket értünk el az emberi környezet emberibbé formálása terén a felszabadulás, a szocialista öngazgatói rendszer létrehozása után. Ebből is az világlik ki, hogy egyes hivatalos helyeken a művészetet még ma is csak reprezentatív vagy parciális jelenléttségként kezelik, nem pedig olyan szabad alkotói tevékenységként, amely eszméivel és megvalósításaival egy jobb és igazságosabb társadalom megteremtésén fáradozik. Vannak öngazgatói törekvések, hogy megszűnjön az ellentét azok között, akik a művészeti javakat létrehozzák, és azok között, akik a javak sorsáról döntenek, de úgy látszik, a vártnál lassúbb ez a demokratizálódási folyamat.

Szocialista társadalmunknak éppen azokat a nem elitista törekvéseket kellene serkentenie, melyek már nem tartanak igényt az úgynevezett „nagy művészet”, a „csalhatatlan”, „isten művészet” cégérére, hanem kutatásaikkal, kísérleteikkel a mindennapokhoz, az élethez közelebb álló jelenségek vizsgálatát, elemzését szorgalmazzák. Az életképes vállalkozások szűkös körülmények között is megtalálják a kommunikációs csatornákat, s végül oda jutnak, hogy önként lemondanak a társadalmi elismerésről. Pedig sokkal több közülük van az élet, a valóság permanens átalakulásához, metamorfózisához, mint azoknak a holt tárgyaknak, melyek számára már a legtágasabb múzeumok is szűknek bizonyulnak, s melyekből gyakran az a haladásba vetett hit is hiányzik, melyről a Stambolić-idézet említést tesz.

Örvendetes, hogy ezt a problémát az újvidéki szalon szervezői végre felismerték, megígérve, hogy ebben az évben az új kifejezőeszközök rehabilitálására, az új kísérletek felölelésére is sor kerül. Újvidéki társaikhoz hasonlóan, a belgrádi alkotók is a galériák és képtárak differenciálódásáért szálltak síkra.

SZOMBATHY Bálint